

emcdda.europa.eu

Problems facing women drug users and their children

EMCDDA 2000 selected issue

In EMCDDA 2000 Annual report on the state of the drugs problem in the European Union

Handel in verdovende middelen

Het verkopen van drugs om het eigen gebruik te financieren komt veelvuldig voor onder gebruikers in Europa, en wordt overal en onder alle omstandigheden als een ernstig vergrijp beschouwd. Niettemin wordt bij het bepalen van de strafmaat rekening gehouden met de ernst van het misdrijf. Straffen verschillen van land tot land, en variëren van een boete via een korte celstraf tot levenslang in het Verenigd Koninkrijk.

Ondanks de zeer uiteenlopende situaties blijken er toch enkele gemeenschappelijke factoren te bestaan die de strafmaat voor handel in verdovende middelen mede bepalen.

Hoeveelheid en klant

In de meeste lidstaten geldt het verkopen van uitsluitend kleine hoeveelheden als een verzachtende omstandigheid vergeleken met dealen op grote schaal. In Griekenland kunnen gebruikers die kleine hoeveelheden onder elkaar verdelen waarvan bovendien is bewezen dat ze uitsluitend voor eigen gebruik zijn, zes maanden krijgen. Deze gevangenisstraf kan ofwel worden vervangen door een boete, ofwel voorwaardelijk worden opgelegd. Drugsverslaafden die aanzienlijke hoeveelheden dealen, hangt tot acht jaar cel boven het hoofd, en niet-verslaafde dealers levenslang. In Zweden variëren de straffen van twee maanden tot drie jaar, afhankelijk van de verkochte hoeveelheid. Levering zonder winstoogmerk geldt onder meer als een verzachtende omstandigheid.

Mate van verslaving

In alle lidstaten kan de mate van verslaving van de verdachte van invloed zijn op de keuze tussen behandeling en straf.

Soort middel

Openbare ministeries maken een onderscheid tussen enerzijds gevaarlijke en verslavende drugs als heroïne, en anderzijds minder schadelijke of verslavende drugs, zoals cannabis. In Griekenland hanteert de politie in de praktijk een prioriteitenbeleid, waarbij tegen drugshandel wordt opgetreden op basis van het gevaar dat een middel vertegenwoordigt. Heroïne wordt als het meest gevaarlijke middel beschouwd en wordt het strengst aangepakt. Daarna volgen cocaïne, synthetische drugs en cannabis. In Luxemburg wordt de drugswetgeving momenteel gewijzigd en zal de zwaarte van de straffen worden herijkt naargelang het gevaar van deze of gene drug.

Recidivisme

In bijna alle lidstaten kunnen recidivisten geleidelijk zwaarder gestraft worden. In Denemarken kan het bij herhaling verkopen van bijzonder gevaarlijke drugs zes jaar gevangenisstraf tot gevolg hebben. Als er „aanzienlijke” hoeveelheden in het spel zijn, kan de straf oplopen tot maximaal tien jaar. In Luxemburg bedragen de straffen voor het verkopen van om het even welke drug tussen de één en de vijf jaar cel en/of een boete. Bij recidivisten kan deze straf worden verdubbeld als de feiten zich binnen vijf jaar hebben herhaald. Omdat het verkopen van drugs de meest voorkomende manier is waarop verslaafden aan geld voor hun eigen dosis komen — gevolgd door kleine diefstallen en inbraak — zijn de meeste recidivisten onder de verslaafden te vinden. En al wordt hun recidivisme ingegeven door lichamelijke afhankelijkheid, toch is de kans groot dat zij veroordeeld worden tot een gevangenisstraf en niet tot behandeling.

De gerechtelijke autoriteiten in de Europese Unie beschouwen het bezit van kleine hoeveelheden drugs voor eigen gebruik dus als een verzachtende omstandigheid, maar de grens tussen bezit en handel lijkt vaag. Al worden beide delicten op verschillende wijze bestraft, toch zijn er tot nu toe geen hanteerbare normen die een duidelijke lijn trekken. Hetzelfde delict kan dus tot uiteenlopende vonnissen leiden. In alle lidstaten bestaan er alternatieven voor gevangenisstraf, waaronder therapie, maar op Europese schaal is er nog geen onderzoek verricht naar hun doeltreffendheid.

Problemen van vrouwelijke drugsgebruikers en hun kinderen

EU-instanties hebben tot op heden geen systematisch onderzoek gedaan naar de specifieke problemen van vrouwelijke drugsgebruikers. Niettemin wordt er in de meeste lidstaten speciale aandacht aan de behoeften van verslaafde vrouwen besteed en bestaan er afzonderlijke programma's, zij het dat deze in omvang en doelstelling verschillen.

Drugsgebruik onder vrouwen

Over het geheel zijn er meer mannen die drugs gebruiken dan vrouwen. De verschillen in drugsgebruik tussen mannen en vrouwen zijn complex en afhankelijk van het middel en de leeftijd, de sociale groep, de opleiding en de geografische locatie van de gebruiker. Ook al gebruiken jongens over het algemeen meer cannabis dan meisjes, is het verschil in de leeftijdsgroep van 15- en 16-jarigen klein of te verwaarlozen. Tussen 20 en 24 jaar daarentegen gebruiken mannen vaker dan vrouwen.

Gebruik in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek geeft nog grotere verschillen te zien tussen beide geslachten.

Het feit dat meisjes eerder met drugs beginnen te experimenteren dan jongens, is meestal het gevolg van het feit dat zij een vriendje hebben dat ouder is dan hen en die hen aanmoedigt om het te proberen. Naarmate meisjes ouder worden, gaat hun gebruikspatroon steeds duidelijker van dat van jongens verschillen. Deze verschillen zijn blijvend.

Drugsgebruik komt over het geheel vaker voor bij mannen dan bij vrouwen. Niettemin is de prevalentie onder vrouwen toegenomen door juridische, culturele, geografische en onderwijsfactoren. Het verschil is sterker naarmate drugsgebruik strenger bestraft wordt. Ook onder vroege schoolverlaters en op het platteland is het verschil groter. Daar waar een drug veel gebruikt wordt en dit gebruik ook in brede kring aanvaard wordt, zoals bij cannabis, zijn de verschillen weer kleiner. In Griekenland was in 1998 het drugsgebruik (voornamelijk cannabis) onder mannen hoger dan onder vrouwen. Niettemin lag het gebruik onder vrouwen zes keer zo hoog als in 1984, terwijl dit bij mannen nog geen drie keer was.

In tegenstelling tot illegale drugs komt het gebruik van geneesmiddelen als benzodiazepine meer voor onder

vrouwen dan onder mannen, en dit verschil neemt toe naarmate de leeftijd vordert. Op legaal en illegaal gebruik van geneesmiddelen rust bij lange na niet de smet die op illegale drugs rust, al heeft regelmatig gebruik ernstige gevolgen voor de gezondheid.

Het aantal vrouwelijke gedetineerden in Europa is gestaag aan het toenemen. In Spanje is het in de laatste tien jaar verdrievoudigd. Onder veroordeelde drugsdelinquenten zit weliswaar een relatief klein aantal vrouwen, maar uit Ierse en Britse gegevens blijkt dat een aanzienlijk deel van de vrouwen die de gevangenis betreden drugsproblemen heeft, voornamelijk met heroïne, methadon en benzodiazepinen. De beschikbaarheid van behandelingsfaciliteiten in vrouwengevangenis varieert, en richtlijnen voor het behandelen van benzodiazepine-afhankelijkheid lijken niet zo goed uitgewerkt als voor opiaten. Ook ontbreekt een duidelijke waarschuwing voor de gevaren van plotselinge onttrekking.

De sterfte als rechtstreeks gevolg van illegaal drugsgebruik lijkt bij vrouwen lager te liggen dan bij mannen, zelfs als rekening wordt gehouden bij het verschil in prevalentie. Gemiddeld is het aandeel van de vrouwen onder de drugsdoden slechts 20 %. De hogere sterfte bij mannen kan alleen maar op een bevredigende manier worden verklaard als de contextuele en kwalitatieve omstandigheden van hun overlijden in acht wordt genomen.

Tabel 3

	Hulpverleningsprogramma's gericht op vrouwelijke drugsgebruikers				
	Zwangere vrouwen	Prostituees	Gebruikende moeders en hun kinderen	Gedetineerde vrouwen	Scholieren en meisjes in de puberteit
België	++	-	++	-	-
Denemarken	++	+	+	-	-
Duitsland	-	+	++	+	+
Griekenland	+	+	+	-	-
Spanje	-	++	+	+	-
Frankrijk	+	+	-	-	-
Ierland	+	++	+	+	-
Italië	-	+	++	-	+
Luxemburg	-	+	-	-	-
Nederland	-	+	+	-	-
Oostenrijk	++	+	++	-	+
Portugal	++	+	+	+	-
Finland	-	-	+	-	-
Zweden	++	-	+	-	++
Verenigd Koninkrijk	++	++	++	++	++

Legenda: -: Geen informatie beschikbaar of geen programma gemeld.
 +: Minstens één programma gemeld.
 ++: Meer dan één programma gemeld.

Bronnen: Nationale verslagen van het Reitox-netwerk 1999; Dagmar Hedrich, „Community-based services for female drug users in Europe”, Pompidou-groep van de Raad van Europa, niet-gepubliceerd verslag, december 1999.

Besmettelijke ziekten

Uit anekdotische informatie uit Duitsland, Frankrijk, Ierland en het Verenigd Koninkrijk komt de aanwijzing naar voren dat er een groeiend aantal besmettingen met HIV en hepatitis-B onder vrouwelijke drugsgebruikers zou zijn. Er is geopperd dat dit komt door riskanter injectiegedrag onder vrouwen of door onbeschermd seks. Er zijn echter geen harde cijfers voorhanden om dit te staven.

Vrouwelijke drugsgebruikers plegen minder eigendomsdelicten dan mannen en financieren hun drugsgebruik vaak door middel van prostitutie. Voor 60 % van de vrouwelijke drugsgebruikers is dit een vaste bron van inkomsten. Als gevolg van het stijgend aantal HIV-infecties onder Europese vrouwen en hun pasgeboren kinderen, zijn de zwangerschapscentra in Duitsland, Frankrijk, Ierland en het Verenigd Koninkrijk kraamvrouwen in de jaren tachtig en negentig routinematig gaan testen. Het gevaar dat zij via hun sekswerk besmettelijke ziekten op hun cliënten over zouden brengen, heeft zo goed als zeker bijgedragen tot het grotere aantal initiatieven op het vlak van schadebeperking en de uitbreiding van de behandelingsfaciliteiten voor vrouwelijke drugsgebruikers. Er is nu een aantal opvangcentra en laagdrempelige faciliteiten voor vrouwen waar onderdak, voorlichting en praktisch advies over veilige seks en veiliger drugsgebruik geboden worden. Zelfhulpgroepen, zoals Mainline in Amsterdam, bieden de vrouwen onder meer kappersdiensten, cursussen zelfverdediging en toneel.

Zwangerschap en vrouwen met kinderen

Het wordt hoe langer hoe meer onderkend dat zwangere gebruiksters van opiaten bijzonder veel zorg en ondersteuning nodig hebben. In de meeste landen van de Europese Unie wordt eveneens onderkend dat hun kinderen mogelijk aangepaste medische hulp behoeven. In alle lidstaten krijgen zwangere vrouwen voorrang bij de toegang tot behandelingsfaciliteiten, en in België, Denemarken, Frankrijk, Ierland, Oostenrijk, Portugal en Zweden is er speciaal voor hen aangepaste hulpverlening ontwikkeld. Detoxificatie wordt over het algemeen niet aangeraden voor zwangere vrouwen, en er wordt wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd naar de wenselijkheid van substitutietherapie. Voor veel van deze vrouwen is een regelmatige zwangerschapszorg echter niet te verenigen met hun manier van leven. Velen van hen zijn ook bang gestigmatiseerd te worden als ze gebruikmaken van dit soort faciliteiten.

Het aantal baby's dat uit gebruikende moeders geboren wordt, groeit. Deze kinderen lopen later zelf een groot

risico om drugsproblemen te krijgen. Er heerst ook hoe langer hoe meer bezorgdheid over het effect dat het drugsgebruik en de verslaving van hun ouders op hen moeten hebben. Studies over dit onderwerp verschillen zowel qua methode als qua uitkomst. Volgens sommige krijgen kinderen van gebruikende moeders onvermijdelijk last van een reeks problemen, volgens andere valt er geen wezenlijk verschil te ontdekken in de gedrags-, leer- en emotionele problemen van kinderen van gebruikende moeders en die van niet-gebruikers die in vergelijkbare sociale omstandigheden verkeren. In ander onderzoek wordt gewezen op de gelijkenissen tussen kinderen van moeders die drugs gebruiken en moeders die aan alcohol zijn verslaafd. Een verbetering van de woonomstandigheden, een verhoging van de sociale ondersteuning en het aanbieden van therapie hebben een gunstig effect.

De mate waarin kinderen bij hun gebruikende moeders blijven loopt sterk uiteen van land tot land. Ofwel is er nog geen duidelijk beleid rond het onttrekken van dit soort kinderen aan hun moeder, ofwel is zo'n beleid er wel, maar wordt het in de praktijk nog niet eenduidig toegepast. In Denemarken en Zweden wordt een beroep gedaan op pleeggezinnen, en in deze landen lijkt het beleid er meer en meer toe te neigen gebruikende moeders bij hun kinderen te laten, of toch op zijn minst om de relatie tussen ouders en kinderen te stabiliseren. In de zuidelijke lidstaten, zoals Griekenland, Spanje, Italië en Portugal, wordt vaker een beroep gedaan op de traditionele familiebanden om een passende zorg voor de kinderen te regelen.

Behandeling voor drugsverslaving

De verhouding tussen vrouwen en mannen onder drugsgebruikers die een behandeling volgen, is over het algemeen minder dan 1:3. De vrouwen die aan een behandeling beginnen, zijn over het algemeen jonger dan de mannen, en de verhouding tussen vrouwen en mannen neemt af naarmate de leeftijd vordert. Dit zou kunnen duiden op aan leeftijd gekoppelde verschillen tussen mannen en vrouwen die om behandeling vragen, veranderende patronen in het drugsgebruik onder vrouwen of een combinatie van beide. Algemeen wordt namelijk verondersteld dat deze cijfers niet het werkelijke aantal vrouwen met drugsproblemen weerspiegelen. In België is uit een sneeuwbalenquête gebleken dat het aandeel aan vrouwelijke gebruikers hoger lag dan de officiële behandelingscijfers aangaven. Een belangrijke reden voor deze ondervertegenwoordiging van vrouwen is het moederschap. 18 tot 75 % van de vrouwelijke gebruikers heeft ten minste één kind en heeft het vaak te druk met de zorg om een behandeling te volgen. Ook

zijn zij bang als onvolwaardige moeders te worden gebrandmerkt en als gevolg daarvan hun kinderen kwijt te raken als zij zich melden voor een behandeling.

Slechts een handvol landen, waaronder Duitsland en Portugal, biedt aangepaste hulpverlening in vrouwengevangnissen, ook al gebruikt een aanzienlijk deel van de vrouwelijke gevangenen drugs. In Portugal hebben twee gevangnissen een kleuterschool, zodat de kinderen bij hun moeder kunnen blijven.

Aangepaste drugspreventie voor vrouwen

In Duitsland, Oostenrijk en Zweden zijn er speciaal aangepaste vormen van drugspreventie voor erg jonge vrouwen en vrouwelijke scholieren. Deze initiatieven leggen vaak de nadruk op de vrouwelijke identiteit en brengen de meisjes bij hoe ze drugs kunnen afslaan als hun vriendjes of andere jongens uit hun omgeving die aanbieden.

Uit de beperkte informatie die hier is weergegeven, blijkt dat de respons op het drugsgebruik van mannen vooral is toegespitst op de criminele randverschijnselen. De respons op het gebruik van vrouwen schijnt daarentegen meer ingegeven te worden door de gevolgen die het drugsgebruik op anderen kan hebben: op kinderen als hun moeder drugs gebruikt, en op mannen als de gebruiksters werkzaam zijn in de prostitutie.